

Brkinska
sadna cesta

ZLAT[🍏] JABOLK[🍏]

Stare sorte jabolk
v Brkinih in okolici

Travniški sadovnjaki

Travniški sadovnjaki so skupina sadnih dreves ene ali več sadnih vrst, ki imajo gostoto dreves od 50 do 200 na hektar. Travniški sadovnjaki so kazalci kulturne krajine in imajo pomembno vlogo kot pomemben življenjski prostor za številne živali in rastline. Preprečujejo erozijo, nas branijo pred močnim vetrom, čistijo ozračje ter nam

dajejo videz domačnosti. V travniškem sadovnjaku prevladujejo tradicionalne in avtohtone sorte sadja, ki so cepljene na sejanec. To so visokodebelna drevesa, ki potrebujejo večjo razdaljo in dosežejo višino do 10 metrov. Rodnost se začne po 7 letu starosti in pogosto rodijo izmenično. Stara drevesa v povprečju obrodijo do 100 kg

plodov na izjemnih legah pa tudi do 700 kg.

Bistvo travniških sadovnjakov je v tem, da lahko pridelamo popolnoma zdravo sadje, brez uporabe pesticidov, kar je za naš organizem pravo bogastvo.

Brkini z okolico imajo širok asortiman starih sort jabolk in ostalega sadja izjemne kakovosti.

Nastanek in razvoj sort

Začetki segajo v pradavnino, ko so ljudje nabirali plodove samoniklih dreves, kasneje so jih začeli presajati v bližino svojih naselbin in tako so postopoma nastali prvi nasadi. Po mnenju arheologov naj bi najstarejši ostanki jabolk, ki so jih našli v dolini Jordana in Anatoliji, bili stari vsaj 6500 let.

V Evropi naj bi pred širitvijo Rimskega cesarstva poznali in uporabljali le avtohtono lesniko.

Razvoj sadjastva se je začel po odkritju cepljenja, ki ga je prvi opisal Grk Teofrast v tretjem stoletju pred našim štetjem. S cepljenjem so se razmnoževale izbrane sorte in tako ohranile vse lastnosti. Tako so v srednjem veku iz graščinskih in cerkvenih sa-

dovnjakov širili dobre sorte na kmetijska posestva.

V 19. stoletju so deželne kmetijske družbe skrbale za izobraževanje in ustanavljanje drevesnic.

Pomološko društvo je leta 1910 na Dunaju določilo glavne sorte jabolk za Štajersko in Kranjsko. Pod slednjo je spadalo tudi območje Brkinov. Za poletne sorte se je priporočalo beličnik in charlamovsky, jesenske sorte jakob, pisani kardinal in gdanski robač, za zimske sorte pa lansberška reneta, dolenska voščenska, lepocvetka, londonski peping, boskopski kosmač, štajerski mošancelj, baumanova reneta, krivopcelj, kanadska reneta, bojko-vo jabolko, bobovec, španjska reneta in jonatan.

Nekatere od zgoraj omenjenih sort najemo še danes na tem območju. Žal zaradi prekomerne zaraščenosti obdelovalnih površin in nezainteresiranosti ljudi je veliko sort zamrlo.

Večji delež brkinov z okolico predstavlja kmetijska kulturna krajina. Območje, ki je hribovito in leži na nadmorski višini med 400 in 750 m nadmorske višine, je značilno ekstenzivno kmetijstvo. Ta način kmetovanja je skozi vrsto let oblikoval določene tipe habitatov in s tem ohranil biotsko raznovrstnost. Tako poleg jabolk najdemo še hruške, slive, češnje, orehe, breskve, marelice, murve, leske, drnule,...

Opis glavnih sort

ANANASOVA RENETA

Sorta je naključni sejanec in njena domovina je Nizozemska, v svetu je poznana od 18. stoletja dalje. Plodovi zorijo v oktobru, so srednje debeli, okroglaste oblike, na osvetljeni strani malo pordečijo. V skladišču postanejo plodovi voščeni. Meso je rumeno, sočno in ima značilno aromo po ananasu.

BELIČNIK

Sorto uvrščamo med zgodnjo namizno sorto. Je šibke rasti z zračno krošnjo. Zarodi zelo zgodaj in ima zmerno rodnost. Zori neenakomerno, v drugi polovici julija. Po obliki je srednje debel, koža je blede zelenkasta do rumenkasta. Meso je belo z malo zelenkastim odtenkom, je osvežilno kiselkastega okusa.

BELI ZIMSKI KALVIR

Sorta je prepoznana po petih dobro vidnih rebrih. Plodovi so po obliki nekoliko podolgovati, asimetrični in srednje debeli. Kožica je blede zelena, na sončni strani rdečkasta. Meso je sočno, sladko kislatega okusa, s prijetno aromo.

Plodove obiramo v začetku oktobra.

BOBOVEC

Sorta je dokaj pogosta v naših nasadih, gre verjetno za naključni sejanec, ki je popolnoma nezahteven glede tal in lege. Rodnost nastopi nekoliko kasneje, vendar rodi obilno. Plodovi so drobni do srednje debeli in povsem neizenačeni, zori v drugi polovici oktobra. Kožica je gladka, svetlo zelena, prekrita s svetlo rdečo barvo ter s temno rdečimi progami. Meso je čvrsto, bele barve, trpko in kislo, ko pa se zmehča postane sočno. Sorta je zimska in je uporabna od januarja do maja, odlična je tudi za predelavo.

BOGATINKA (ipavčeva reneta)

Je izredno bogato rodna sorta, primerna za predelavo. Obiramo jo oktobra in plodovi se morajo malo uležati. Plodovi so srednje debeli, ploščato okrogli, rumeno zelene barve s temno rdečimi prižami. Meso je sočno, prijetno sladko kislega okusa, prava harmonija okusa. Sorta ni občutljiva na pozebo in bolezni.

BOSKOPSKI KOSMAČ

(po domače kosmač)

Je zelo kakovostno namizno jabolko, odlično tudi za predelavo. Drevo raste bujno, roditi začne zelo pozno. Plodove obiramo konec septembra in so v celoti prevlečeni z rjasto kožico. Plodovi so srednje veliki do zelo veliki, ploščato okroglaste oblike, so prijetnega kislatega okusa. Sorta je dokaj odporna na bolezni in škodljivce.

CARJEVIČ

Je zelo priljubljena sorta. Drevo je srednje bujne rasti in ima pokončno obliko krošnje. Zgodaj zarodi in ima zmerno do obilno rodnost. Zori konec septembra in je obstojen do spomladi. Plodovi so srednje veliki, sploščeno okrogli ter proti muhi nekoliko zoženi. Barva ploda je zeleno rumene barve, na sončni strani živordeče obarvan. Je prijetnega sladko vinskega okusa.

ČEBULINKA

Zelo stara sorta, je namizno jabolko in primerno tudi za predelavo. Plodovi zorijo v drugi polovici oktobra, so bolj drobni do srednje debeli, okrogle in ovalne oblike. Barva kožice je zeleno rumena, prekrita s temno rdečo. Okrog čašne jamice so majhni robovi. Meso je kompaktno, bele barve, prijetno kislatega okusa. Posebnost te sorte je, da rodi po več plodov skupaj (v grozdih).

DOLENJSKA VOŠČENKA

GORENJSKA VOŠČENKA

GORIŠKA SEVKA (brkinka)

Je avtohtona slovenska sorta, ki je nastala kot naključni sejanec. Drevo je bujne rasti, zelo zgodaj zarodi in rodi obilno. Plodovi so srednje debeli, ploščato okrogle oblike ter zeleno rumene barve. Meso je zelo aromatično, sočno, sladko kislatega okusa, aroma spominja na pomarančo. Sorta se uvršča med okusnejše sorte jabolk.

Sorta je nastala kot naključni sejanec. Primer-na je za predelavo in kot namizno jabolko. Plodove obiramo oktobra, so okroglasto ploščate oblike in dokaj debeli. Barva kože je rumena in na osvetljeni strani nekoliko rdečkasta. Meso je kislatega okusa. Sorta je odporna na škrlup in plesen.

Je avtohtona slovenska sorta, ki je nastala kot naključni sejanec. Plodovi so srednje debeli, kožica je svetlo zelena, na sončni strani rdeče prižasta do popolnoma rdeča. Oblika je ploščato okrogla in malo zožena proti konici. Meso je sladko, sočno z malo kisline. Drevo raste bujno, zgodaj zarodi in rodi obilno. Je najpogostejša sorta v naših travniških sadovnjakih.

GRAFENŠTAJNC

ILCERJEV ROŽNIK

KANADSKA

RENETA (kanadka)

Je zelo stara sorta in sodi med zgodnje sorte. Krošnja je visoka z visečim rodnim lesom. Zrelo jabolko razvije prijetno aromo in vonj. Oblika plodov je sploščeno okroglasta z izrazitimi rebri ob muhi. Koža je zelenkasto rumena do oranžno rumena in ima karminasto rdeče priže. Meso je rumeno, privlačno, sladko kislega okusa, aromatično, sočno.

Sorta je dokaj pogosta v travniških nasadih. Primerna je za predelavo v sok in kis in kot jedilno od januarja dalje. Plodove obiramo proti koncu oktobra, so bolj majhne do srednje velikosti, barva kože je rdeča. Meso je kompaktno, kislatega in trpkega okusa. Sorta je popolnoma odporna na bolezni.

Sorta je naključni sejanec in je zelo priljubljena med sadjarji. Plodovi zorijo konec septembra, so debeli in ploščato okrogle oblike. Kožica je hrapava (rjasta), zelene barve in se kasneje spremeni v rumeno barvo. Meso je sočno, bele barve, sladko kislo, s prijetno aromo. Odlično je kot namizno jabolko in se ga lahko uživa od sredine oktobra, pa do marca. Drevo je bujne rasti, v rodnost stopi zgodaj in nato redno in obilno rodi. Sorta je primerna bolj za izbrane sončne lege.

KOKSOVA

ORANŽNA RENETA

(po domače koksova)

Sorta je izrazito polnega okusa, bolj zahtevna glede tal in lege, je zelo kvalitetno namizno jabolko. Plodove obiramo konec septembra in oktobra. Plodovi so srednje debeli, rahlo ploščati in okrogle oblike. Barva kožice je svetlo rumena, prekrita z oranžno in rdečo barvo v pramenih, kožica je rahlo hrapava, pecljeva jamica je srednje globoka in rjasta. Meso je kompaktno, rumenkasto, sladko z izjemno aromo in posebnim okusom. Drevo raste srednje močno, zgodaj zarodi, je občutljivo na zmrzal.

KRIVOPECELJ

Je odlična sorta za predelavo in ima odlične skladilne sposobnosti. Značilnosti ploda je kriv peclj, ki zaradi grbe v jamici raste nekoliko postrani. Plodovi so srednje debeli do debeli, podolgovato okrogle oblike. Kožica je gladka, svetlo rumene barve z rdečimi progami, na osvetljeni strani jo prekriva tudi rdečkasta barva s temnimi rdečimi progami. Meso je čvrsto, sočno in prijetnega sladko kislega okusa, brez posebne arome. Drevo dobro uspeva, če je sorta cepljena na carjeviča, zarodi zgodaj in rodi obilno. Sorta je odporna na pezebo.

LEPOCVETKA

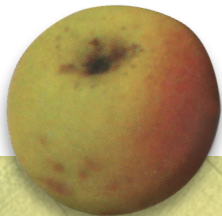
Sorta je poznana po svoji odlični aromi, je primerena tako za predelavo, kot namizno jabolko. Dozori v drugi polovici oktobra in je primerna za uporabo od novembra do marca. Plodovi so srednje debeli do debeli, koničasto podolgovati, s poudarjenimi rebri. Kožica je rumene barve, na osvetljeni strani rdečkasto oranžne. Meso je rumenkasto, sočno, s prečudovito aromo. Drevo je srednje bujno, cveti pozno ter rodi redno in polno.

LESNIKA

Je sejanec in dobra podlaga za cepljenje sort. Ta drevesa zarodijo nekoliko kasneje, vendar dosežejo najvišjo velikost ter starost. Uporabna je za pridelavo v sok in kis. Plodove pobiramo od avgusta do oktobra, odvisno od sejanca, plodovi so različne debeline, v glavnem bolj drobni, rumene, zelene, zelene z rdečimi prizami, rdeče barve. Meso je belo, kislega okusa in trpko. Drevo je visoko, bujne rasti, z bodicami na vejah, katere varujejo drevo pred divjadjo.

LONDONSKI PEPING

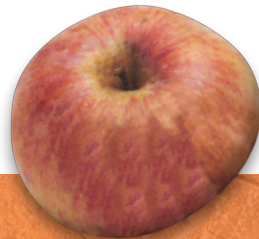
Sorta sodi med najokusnejše zelo kakovostne namizne sorte. Plodove obiramo v začetku oktobra in so primerni za uporabo od decembra do aprila. Plodovi so srednje debeli, ploščato okrogli, protimuhi nekoliko zoženi z izrazitimi petimi rebri. Barva kože je svetlo zelena, kasneje postane rumena, prelita z rdečico. Meso je zelenkasto, sočno in kompaktno, s časom pa postane rumenkasto, mehko, sočno in zelo aromatično. Drevo je bujne rasti, zarodi zelo zgodaj, rodi redno in zmerno. Je bolj občutljiva sorta na bolezni.

ONTARIO

Gre za staro zimsko sorto, ki je primerna kot namizno jabolko. Plodovi zorijo v prvi polovici oktobra in se lepo ohranijo do spomladi. Plodovi so ploščato okrogli, s poudarjenimi rebri. Barva kože je rumeno zelena, s prelito rdečo barvo. Meso je krhko, sočno, sladko kislega okusa. Posebnost te sorte je, da obilno rodi, je odporna na škrlup in plodovi v shrambi postanejo vijoličasto voščene barve.

PINČEVO JABOLKO

PISANI KARDINAL

RDEČI OVČJI NOS

Je stara sorta in dokaj pogosta v naših nasadih. Zori konec avgusta in v začetku septembra. Je namizno jabolko, plodovi so srednje veliki, koničasto podolgovati, kopasti. Barva kože je rumeno zelena, prelita z rdečo in rdečimi prižami. Meso je zeleno belo, sočno, s prijetno aromo.

Stara robustana sorta, ki je primerna za predelavo. Drevo je močne rasti in ima dolgo življensko dobo. Plod je velik neenakomerne oblike. Osnovna barva je svetlo rumena, prevlečena z rdečimi progami. Meso je rumeno belo, sočno, sladko kislega okusa.

Je namizno jabolko in jabolko za predelavo. Plodovi zorijo v začetku oktobra in imajo izrazito podolgovato obliko in proti muhi koničasto, tako spominjajo na ovčji nos. Barva kože je gladka, zeleno rumena, na osvetleni strani rdeča do temno rdeča. Meso je rumenkasto, sočno, sladko in aromatično. Drevo razvije bujno krošnjo, sorta je nagnjena k izmenični rodnosti in je odporna na škrlup.

SRČKA

Sorta je najverjetneje naključni sejanec, zori v prvi polovici septembra, je odlična za predelavo in takojšnje uživanje. Plod je srednje debel, ovalen in proti konici zožen, malček spominja na srce. Kožica je gladka, zelenkasto rumena, prelita z rubinasto rdečo barvo, s prameni. Meso je čvrsto, sočno in sladkega okusa. Sorta ni primerna za dolgo skladiščenje, je zelo odporna sorta na bolezni in nezahtevna. Drevo zraste srednje veliko z bogato krošnjo.

ŠAMPANJSKA RENETA

Sorta ima zelo dobre skladiščne sposobnosti, saj jo lahko skladiščimo do maja. Plodove obiramo oktobra, so ploščato okrogle oblike, srednje debeli. Barva kožice je voščeno rumena, s svetlo rdečo na sončni strani. Meso je svetlo rumeno, sladko in aromatično.

ŠTAJERSKI MOŠANCELJ

Sorta zori v sredini oktobra, je primerna za predelavo, v sok, kis in žganje. Plodovi so številni in drobni, podolgovati, sploščeno okrogli, zlato rumene barve, na sončni strani rahlo rdečkasti. Meso je sočno in prijetno sladko kislega okusa, s svojevrstno aromo.

ŠTAJERSKI POGAČAR (štajerska trdelika)

ZVONČASTO JABOLKO

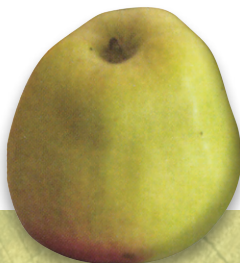
ZLATA PARMENA (po domače zlatorumenka)

Sorta je zelo razširjena v naših nasadih, je primer-
na za predelavo v sok in
kis. Je zimska sorta, plo-
dovi so ploščato okrogli,
srednje debeli do debeli.
Barva kože je zelena,
do polovice prelita z rde-
čo. Sorta je zelo odporna
na transport, v skladišču
jo lahko hranimo do spo-
mladi. Meso je zelenka-
sto bele barve, sočno in
sladko kislega okusa, s
časom postane mokasto.
Drevo je bujne rasti, zelo
odporno na bolezni in ne-
zahtevno glede nege.

Sorta je bolj redka v na-
ših nasadih, ima dobre
skladiščne sposobnosti.
Plodovi zorijo v drugi po-
lovici oktobra, so srednje
debeli do zelo debeli, obli-
ka je neenakomerna, po-
dolgovata in zvončasta.
Barva kože je zeleno
rumena, na sončni stra-
ni rahlo prelita z rdečim
odtenkom. Meso je bele
barve, kompaktno, sladko
kislatega okusa. Drevo
oblikuje visečo krošnjo,
zarodi zgodaj, vendar al-
ternira.

Je namizno jabolko izre-
dnega okusa in orehaste
arome. Jabolka obiramo
konec septembra. Koži-
ca je zlato rumene barve
prekrita z rdečimi progami.
Plodovi so sploščeno
okrogli srednje velikosti.
Meso je rumeno oran-
žno, sočno, sladko kisle-
ga okusa ter včasih, na
izjemnih legah, z žlahtno
orehovo aromo.

Ohranimo travniške sadovnjake

Priporočila za ohranitev travniških sadovnjakov

Človek mora poskrbeti za vitalnost dreves, da mu rodijo bolj redno, da imajo drevesa zdrave in kvalitetne plodove. Zelo pomembna je oživitvena rez, pri starih in zapuščenih drevesih. Zaraščena drevesa s pregosto krošnjo imajo zmanjšano rodnost in dajajo manj kvalitetne plodove. Druga težava so bolezni, ki pestijo ta drevesa, saj je zaraščeno drevo odličen gostitelj bolezni. Krošnja

mora biti primerno oblikovana, osvetljena in zračna. Z oživitveno rezjo odstranimo suhe, odmrle, poškodovane in bolne ogrodne veje, bohotivke in veje obraščene z belo omelo. Pomembno je tudi pravilno gnojenje. Če je premalo hranil v tleh oz. so v nesorazmerju, je rast slaba, je slabo cvetenje, razvijejo se nekakovostni plodovi. Jablana je zelo občutljiva na pomanjkanje fosforja, kalija, kalcija, bora, mangana, dušika, magnezija, železa, cinka in bakra. Z analizo

zemlje ugotovimo dejansko stanje hranil v tleh in s pravilnim gnojenjem poskrbimo za ravnovesje med njimi.

Glede na to, da so naši travniški sadovnjaki zelo stari, v povprečju nad 50 let, jih je potrebno obnoviti, pomladiti, dosaditi ter tudi na novo zasaditi. To je dediščina naših prednikov in prav je, da poskrbimo tudi za generacije, ki prihajajo, da bodo lahko okušale in uživale te prekrasne plodove.

LEGENDA:

poletna sorta jabolk

jesenska sorta jabolk

zimska sorta jabolk

Travniški sadovnjaki so pravo bogastvo za našo krajino, so prava zakladnica starih avtohtonih sort, so pomemben življenski prostor za številne rastline in živali ter oblikujejo izgled naše kulturne krajine.

Avtor in izdajatelj: David Bogdan

Fotografije: David Bogdan

Oblikovanje: Lucija Klanac (Tiskarna Mljač)

Tisk: Tiskarna Mljač

Naklada: 2000 izvodov

oktober 2015

Pokrovitelji: Občina Divača, Občina Hrpelje-Kozina, Občina Pivka, Občina Ilirska Bistrica, Društvo brkinskih sadjarjev